

УДК 821.161.2-343"18/19"

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-1(324)-1-291-301

Цалапова Оксана Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Старобільськ, Україна.

oksanacalapova1998@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9732-353x>

ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗНОГО АНАЛІЗУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Увага до методичних підходів аналізу художнього тексту в наукових студіях активізувалася останнім часом, з'явилося чимало цікавих спостережень щодо інноваційних шляхів інтерпретації творів.

Завдання літературного аналізу – знайти закономірності в організації, образній системі й художній реалізації відповідності, відтвореної у тексті дійсності, розкрити складний естетико-психологічний і соціально-філософський підтекст, дослідити силу естетичного впливу й осмислити значимість безпосереднього читацького сприйняття. Під час інтерпретації, у першу чергу, твір розглядається у відповідності: з об'єктивною дійсністю, з особою автора та його особливим стилем, з читацьким сприйняттям і належністю до культурно-історичного періоду, в який текст було створено.

У методиці шкільної практики на сьогодні найбільш продукуються три основні шляхи літературного розбору: цілісний (ідейно-тематичний), образний, проблемний. Більшість науковців вважають, що кожен із зазначених шляхів «збирає» текст як змістову й структурну єдність, досягаючи результату різними засобами. Тож, цілісний аналіз, згідно міркувань М. Рибнікової, – це аналіз по ходу розвитку дії, у ньому «побудова аналізу визначається сюжетом тексту, а одиницею аналізу, основною ланкою, є епізод, сцена, глава» (М. Рибнікова, 1966, с. 9). Натомість проблемний метод дозволяє розглянути текст дискусивно, будуючи аналіз на протиріччях і єдностях думок щодо змісту.

Сучасні шляхи щодо аналізу казки пропонує використовувати В. Єфименко. У статті «Сучасні підходи до аналізу казок» авторка розглядає можливість інтерпретувати чарівні тексти з позицій фольклористичного, структуралістського, психоаналітичного, соціо-історичного та феміністичного підходів стосовно фольклорних і літературних казок (Єфименко В. Сучасні підходи до аналізу казок). Аналіз різноманітних підходів спрямовує дослідницю до думки, що доцільним є поєднання різних підходів з метою отримання цілісної та

всебічної картини, особливо коли йдеться про дослідження такого складного та неоднозначного явища, як літературні казки.

В. Тюпа пропонує користуватись семіоестетичними підходами до аналізу художніх творів казкового змісту. Дослідник доводить, що аналіз художнього тексту може здійснюватись згідно двох основних стратегій: дескриптивній (описовій) й ідентифікаційній (типологізованій) (Тюпа, 2009, с. 18).

Враховуючи той факт, що у художньому тексті мовні засоби є не тільки формою відображення позамовної дійсності, але й формою творення художніх образів, зазначимо, що образний аналіз тексту є важливою складовою жанрової інтерпретації твору.

Особливістю літературної казки, на думку Л. Брауде, є те, що це «твір, в якому наймовірне чудо відіграє роль сюжетоутворювального фактору, служить вихідною основою характеристики персонажа» (Брауде, 1977, с. 234). Основною мотивацією таксономії персонажів казки є традиційна схематичність конфлікту, який передбачає наявність позитивного героя, героя-антагоніста й перевізника-медіатора. «З цих трьох основних, базових фігур утворюється все різноманіття персонажів, що виникають в літературній казці» (Дереза, 2005, с. 43). Українська дослідниця Л. Дереза (Дереза, 2005, с. 43-45) визначає два шляхи створення літературно-казкового персонажа:

- контамінація базових фігур-персонажів, суть якої полягає в незначному порушенні умовних казкових правил;
- семантична конкретизація жанрових персонажів, яка передбачає суб'єктивну інтерпретацію і певну авторську свободу створення казкового героя (хоча і з поправкою на закони жанру).

У цілому архітектоніка казкового образу полягає у взаємодії двох культурних пластів: фольклорного, що становить центральне семантичне ядро оповіді, і власне літературного, що підкоряється правилам і принципам організації твору певного культурно-історичного, літературного періоду. Звідси впізнаваність літературно-казкового персонажа, не дивлячись на систему жанрових модифікацій. Вивчення шляхів зміни (трансформації, модифікації) фольклорного казкового образу у зв'язку з його авторською інтерпретацією, а також методика образного аналізу стали **метою** даного дослідження. Реалізація мети обумовлює ряд основних **завдань**, серед яких виділимо такі:

- на основі використання компаративної та міфопоетичної моделі аналізу встановити спільні та відмінні риси персонажа фольклорної казки й авторського твору періоду раннього українського модернізму (кінець XIX – початок XX ст.);
- обґрунтувати шляхи й методи аналізу казкової образної системи з опорою на розкриття системи генетичних модифікацій під впливом культурно-історичної доби;

- розглянути шляхи модифікації літературно-казкового персонажа авторської казки зазначеного періоду й перспективи пошуків оптимальної методики філологічного аналізу.

Літературна казка, незважаючи на багату історію творення, недостатньо осмислена в літературно-критичному екскурсі. Підтвердженням цього може служити недостатність теоретичної бази і науково-дослідного апарату з даного питання. Більшість дослідників літературної казки (М. Люті, К. Обернауер, І. Шнесбергер, Р. Бамбергер, В. Пропп, М. Липовецький, І. Лупанова, Ю. Ярмиш, Н. Тихолоз, Г. Сабат та ін.) оцінюють літературний чарівний твір у співвідношенні з канонічною народною казкою. Це, власне, є причиною складності аналізу літературної казки, адже більшість методистів схильні до компаративної інтерпретації тексту авторської казки у порівнянні з народною (праці М. Крайньої, О. Прокопової, Н. Сивачук, Л. Назаренко, Н. Соловійової, Л. Бучковської, С. Паламар та ін.). Однак, доволі цікаво спостерігати й за втручання у казкову матрицю стильових, культурно-естетичних тенденцій певної історичної доби, як от модернізму, реалізму, романтизму тощо, тобто використовувати культурно-історичний шлях осмислення казкової історії.

Поза сумнівом, художній світ літературної казки формується під впливом архаїчної «жанрової пам'яті», яка ідентифікує казковий матеріал, виділяючи його з обсягу фантастичною (чарівної) літератури. Авторський казковий текст, спираючись на фольклорний пре-текст, відзначено присутністю авторської індивідуальності, що створює ефект кореляції з епохою, в яку створена казка. Як результат подібної дифузії «казкова семантика або осмислюється як метаформа нових життєвих явищ, або поглиблюється й уточнюється іншими системами цінностей» (Липовецький, 1992, с. 160). Однак треба сказати, що саме канонічна казка «задає правила» жанрову приналежність, нехтування якими може призводити до нівеляції казки, бо «якщо зв'язок з першоосною втрачено, то перед нами що завгодно – алегорія, притча, наукова фантастика, але не казка» (Липовецький, 1984, с. 18). Тож, образний аналіз літературної казки повинен здійснюватись у співвідношенні з народним першоджерелом.

Одним із утворювачів чарівного тексту є казковий герой, концепція якого чітко визначена жанровими законами. Для традиційної казки характерний антропоцентричний паралелізм «внутрішнього стану світу і людини... (в світі темно і холодно, а людині страшно й холодно)» (Мелетинский, Неклюдов, Новик, Сегал, 1969, с. 112); формульність (використання ініціальних, медіальних формул) і стереотип художніх засобів створення образу. Крім того, герой фольклорної казки позбавлений усіякої динаміки, він є статичним апріорі, оскільки є носієм певної психотипної риси характеру (амплуа). Модель оповідання не передбачає всебічної характеристики героя.

Казка обмежується наявністю подібної домінанти, суть якої – концентрація уваги реципієнта на головній сюжетно значущою межах казкового персонажа. Слід також зазначити, що наявність казкового амплуа формує поняття «персонаж жанру» (Дерева, 2005, с. 43), оскільки головні герої чарівної розповіді не є індивідуальними для окремої казкової історії. Вони – узагальнені образи-індикатори духовного життя народу, тому їх «міграція» з казки в казку обґрунтована можливістю ідентифікації на рівні етносимволіки.

Реміфологізація культури, розпочата романтиками, досить відчутна й у період модернізму. Увага письменників до давніх сюжетів «з поправкою на сучасну науку і філософію» (Мелетинский. Аналитическая психология и проблема происхождения архетипических сюжетов) проковує інтерес до традиційних пражанрів і архаїчних «осмисленим в літературі архетипних пластів, відповідно ініціюючи їх реінтерпретацію» (Поліщук, 2002, с. 378). Казковий герой епохи раннього модернізму стає підкреслено індивідуальним, схильним до експериментів. У чарівний світ проникають герої «з характерними для рубежу століть конфліктами і апоріями <...>, які зовні ще більше нагадують за формою традиційний реалізм XIX століття» (Поліщук, 2002, с. 123). Однак, залишаючись жанром із потенціалом «пам'яті», літературна казка концентрує увагу на героя неординарному, зазначеному (за В. Топоровим). Героїв казок О. Олеся («Грицеві курчата», «Водяничок», «Мисливець Хрін та його пси»), Лесі Українки («Лелія», «Метелик»), Дніпрової Чайки («Крапли-мандрівниці», «Казка про Сонце та його синів», «Новик») об'єднують прагнення до виключного, бажання пізнати закони світобудови (на різних рівнях). Не типові, на перший погляд, для казки персонажі (реальні сільські діти, здичавілі собаки, ельфи, краплі води, хлопчик Новий рік тощо) є базовими фігурами основного казкового конфлікту. Їхня семантика має міфопоетичну аргументацію, оскільки інтерес до міфу в модерністських студіях змушує письменників апелювати (свідомо чи підсвідомо) до архетипно-матричних джерел.

Інсталяція архетипів у казкотворчості модерністів демонструє процес відчуження колективно-несвідомого на користь індивідуально-цивілізованого. Казкові архетипи, на думку Є. Мелетинського, підтримують архаїчні мотиви, успадковані від міфу, проте в дещо видозміненій формі (Мелетинский. Аналитическая психология и проблема происхождения архетипических сюжетов). Вони сприймаються в свідомості як «образи-символи (знаки, поняття, емблеми), які набувають багатозначності при їх включенні до сенсу іншої культурно-історичної епохи» (Гречанюк, Нямцу, 1997, с. 5). Архетип як вічний образ «недоступний прямому спостереженню» (Биркхойзер-Оэри С. Мать: архетипический образ в волшебных сказках), тобто є частиною несвідомого, зате «вічне проявляється в індивідуальному» (Биркхойзер-Оэри С. Мать: архетипический образ в волшебных сказках), втілюючись у конкретному персонажі. Так, у казках українських письменників-

модерністів можна виділити ряд архетипних образів, які переосмислені в результаті «семантичної структуралізації і своєрідної контамінації» (Нямцу, 2001, с. 23).

Усі образи казки як літературного жанру умовно можна розділити на фантастичні, які уособлюють природні стихії (лісовик, Баба Яга, Коцій, водяний, русалка і ін.), і люди, які «пред'являють світу свою людську природу» (Пропп, 1989, с. 34).

Модель авторської казки вирішує жанрову опозицію чарівний світ/людина антропоцентрично (Дерева, 2005) тобто на користь людини. Персонаж-людина підпорядкований казковим законам, в той же час він живе за культурними законами, що панують у відповідну епоху (класицизм, романтизм, реалізм і тощо). Тип героя періоду *fin de siècle* детально проаналізував український дослідник Я. Поліщук (Поліщук, 2002), виділивши при цьому нового «Заратустру»; «цілого чоловіка», формулу якого пояснює І. Франко; героя-екзистенціаліста, здатного до стихійного бунту (його образ створює В. Винниченко); герой-месія як проекція людини Лесі Українки. Однак зазначимо, що у створенні казкового образу переважає кореспонденція до жанрових витоків, хоча і зі значним ступенем конкретизації та індивідуалізації.

Образи батька і матері (баби й діда) в казці створюють потенціал сенсу буття. Ці образи слід розглядати як єдність, яка прогнозує правильний гармонійний порядок світового устрою. У традиційній казці ці образи фрагментарні, але дуже значимі як деміурги – свотоутворювальні величини. «Чарівна дія зазвичай починається з руйнування сімейного благополуччя і закінчується створенням сім'ї» (Дерева, 2005, с. 209). У казці ж літературній головним модерним атрибутом стає присутність реального людини. У більшості літературних казок образ батька і/або матері (діда, баби) знеособлені й епізодичні (Леся Українка «Метелик», Дніпрова Чайка «Краплі-мандрівниці», О. Олесь «Бабуся в гостях у ведмедя», «Ведмідь в гостях у бабусі» та ін.). Зауважимо, що модернізація зображення людини вимагала утилітарно-прагматичного співвідношення героя із реальністю, тому концепція конкретизації персонажа полягала в доданні казковому образу співзвучності з реальністю.

Нова реальність вимагала і нових героїв. Так, головний герой казки О. Олесь «Водяничок», дядько Іван, представляє нову парадигму цінностей, приймаючи в світ людей демонічну істоту – дитину Водяного. Традиційній системі забобонів і табу дядько Іван (новий Заратустра) протиставляє нові відносини людини й «інших». Він змінює традиційну векторність фольклорної казки, де існує опозиція людина/хтонічний світ, з перевагою першого. Іван здатний визнати унікальність і своєрідність світу, змінити закони «жанрової гносеології» (термін М. Липовецького).

Питання, наскільки світ пізнаваний і змінюваний, стає домінуючим для персонажа-людина. У літературній казці періоду модерну особливе місце набуває дитина. Вона учасниця нового ініціального міфу, суть якого не в придбанні іншого соціального статусу, а в інформаційному

збагаченні, набутті життєвого досвіду. Герой-дитина здатна мислити, аналізувати, давати оцінку, підводити підсумки. Герой казки Лесі Українки «Лелія» – Павлусь – потрапляє в ілюзорний світ, до якого його запрошує королева квітів, Лелія. Він знайомиться з соціальним устроєм цього світу, важко переживаючи несправедливість: «Ой, Леліє, <...> неси мене звідси, я не хочу тут бути. Тут погано, Бридко, страшно» (Олесь, 1990, с. 35). Діти ж у казці О. Олесь «Грицеві курчата» архетипно підтримують міф про культурного героя-деміурга. Створений протагоністами світ, підтримує казкові фантазми про можливість світотворення як акту творчості. Тож, у процесі компаративного аналізу ми дійшли висновків, що герой літературної казки позбавляється важливої народнопоетичної жанроутворюючої риси – статичності (казкового амплуа), він стає динамічним, рухомим, з системою людських цінностей, викликаних соціальним устроєм.

Застосування міфопоетичного підходу щодо аналізу казкового тексту дозволяє зрозуміти глибинні підтекстові причинно-наслідкові зв'язки літературного тексту з пре-текстом (народною казкою). Як жанрову інтерпретацію фольклорної казки про курочку Рябу сприймається твір О. Олесь «Грицеві курчата». Мономіф про створення світу з яйця («ab ovo») трансформований письменником у веселу історію про Великодне диво в межах одного курника. Творцями казкової фабули у тексті є діти. Змістовна парадигма казки створює своєрідний «палімпсест», де відчутні культурні «нашарування» різного роду: фольклористичні (мотив створення, розбивання святої реліквії – «Курочка Ряба», «Яйце-райце»), Біблійне (картина Раю), реалістичні (створення картин життя українського села початку ХХ століття). Архетип яйця, який в канонічній казці є предметом сакральним апріорі, в казці О. Олесь отримує такий статус тільки у зв'язку з його перетворенням в писанку, тобто після акту «священної гри» (згідно з Гейзінгом), який є моментом творчості деміурга. Діти-деміурги, малюючи в передвеликодній період на яєчній шкаралупі різних дивовижних звірів, «програмують» модель нового світового порядку: «Писанки на диво Вийшли! / Гриць слона намалював. / Слон звів вгору жовтий хобот / І на сині ноги встав. / Далі взявши за ведмедя. / Вуха білими зробив, / Тулуб синькою побарвив, / Дві ноги почервонів. / Далі діти малювали / Лева, тигра, борсука, / Чи не забули и овечки, / І лисиці, и вовка » (Олесь, 1990, с. 230). Тобто в текст казкової історії поміщені реальні діти і традиційно-побутові події. Таке «вкраплення» (контамінація) реальності в казку є досить популярним прийомом у казці доби модерну (Дж. Баррі «Пітер Пен», С. Лагерлеф «Подорож Нільса ...», Л. Керролл «Аліса в країні чудес» та ін.). Подібні прийоми помітні й у творах українських казкарів згаданого періоду. Зокрема, прийом чарівної «подорожі-уві-сні» використовують Дніпрова Чайка («Краплі-мандрівниці»), О. Олесь («Грицеві курчата»), Лесь Українка («Лелія»).

Авторська інтерпретація казкової архітекtonіки дозволяє моделювати образ, покладаючись на асоціативний досвід реципієнта. Тут важливою складовою інтерпретації може стати культурно-історичний підхід дослідження казкового тексту. У казці-п'єсі О. Олеся «Микита Кожум'яка» відсутня візуальна партія Змія. Тобто відома історія про протиборство кийвського богатиря Микити (в деяких першоджерелах – Кирила), відображення якої знаходимо в літописній літературі («Початковий літопис», 992 р.), у казці представлена скоріше як предтеча (попередні події, причини) битви богатиря зі Змієм-викрадачем. Сама битва звужена до вербального контексту: коментарів городян, що спостерігають за нею з площі. Візуальна відсутність у сценах протагоніста – Змія – сприймається як своєрідна образна аплазія (недорозвиненість / відсутність), хоча така жанрова аномалія заповнюється на рівні колективного несвідомого. Семантика і конотація образу Змія в канонічній казці амбівалентна, оскільки він підтримує міфопорядок ініціації, будучи першим її щаблем. У той же час Змій охороняє вхід у хтонічний вимір, не допускаючи хаосу. У казці-п'єсі О. Олеся образ має інший зміст: він поліфонічний, оскільки представлений і в образі середньовічного лицаря, для якого існують кодекси честі, наприклад, попередження про підготовку вторгнення: «Наш пан, великий володар / Землі й самого пекла цар, / надіславши мене тобі Сказати, / Що мусиш ти дочку віддати. / Лишає він тобі три дні ... / Оце сказати звелів мені. / А що мені сказати Пану...» (Олеся, 2006, с. 110), й у статусі Сатани, охоронця пекла. Контамінація романтичних аспектів в образний зміст антагоніста, безперечно, впливає і на якість героя-протагоніста, який також отримує статус витонченого лицаря, що борється за руку прекрасної дами.

Отже, образний аналіз авторського казкового тексту варто здійснювати як сукупність факторів художнього впливу, оскільки він зводиться до описової конструкції реальної дійсності, де герой літературної казки (на відміну від першоджерела) містить комплекс авторських новацій і вимагає розгляду з позицій панівних літературних тенденцій. Безперечно, основою літературного чарівного персонажа є фольклорний казковий герой, проте він зазнає ряд трансформацій, які спрямовані на його індивідуалізацію. Найбільш поширеними прийомами жанрової контамінації щодо персонажа є заміни стійких словесних формул детальними портретними замальовками, наявність внутрішніх монологів, динамічність характерів. Сміслова конкретизація як шлях створення літературно-казкового персонажа спирається на відмову від гегемонії образного протиставлення добра і зла як абсолютних жанрових категорій; наявність індивідуального імені; інваріантність образної архітекtonіки; заміна традиційного казкового амплуа власне авторським. Подальшим науковим завданням ставимо перед собою розгляд шляхів аналізу літературної казки раннього українського модернізму в аспекті структуралістського, психоаналітичного, соціо-історичного та феміністичного підходів.

Список використаної літератури

- 1. Биркхойзер-Оэри С.** Мать: архетипический образ в волшебных сказках. URL: <http://psiland.narod.ru/psiche/Sibylle/index.htm> (дата звернення 04.04.2019). **2. Брауде Л. Ю.** К истории понятия «литературная сказка». *Известия АН СССР. Серия языка и литературы*. Т. 36. 1977. № 3. С. 226-234. **3. Гречанюк Ю.,** Нямцу А. Проблемы историзму і традиції в літературі XIX–XX ст. Чернівці: Рута, 1997. 124 с. **4. Дереза Л.** Русская литературная сказка первой половины XIX века в системе жанров романтизма: дис..на здобуття наук.ступеня доктора філол. наук : 10.01.02 / Сімферополь, 2005. 384 с. **5. Дніпрова Чайка.** Проводи Сніговика-Снігуровича: вірші, поезії в прозі, оповідання, казки, п'єси: для мол. та серед. шк. віку. Київ: Веселка, 1993. 269 с. **6. Єфименко В.** Сучасні підходи до аналізу казок. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2014/suchasni-pidhody-do-analizu-kazok/> (дата звернення 04.05.2019). **7. Жайворонек В.** Українська етнолінгвістика: Нариси. Київ: Довіра, 2007. 262 с. **8. Липовецкий М. Н.** В некотором царстве... (Современная литературная сказка) *Литературное обозрение*. 1984. № 11. С. 17–24. **9. Липовецкий М. Н.** Поэтика литературной сказки. Свердловск: Из-во Уральского ун-та, 1992. 183 с. **10. Лосев А.** Философия имени. Москва: Из-во Московского ун-та, 1990. 270 с. **11. Мелетинский Е.** Аналитическая психология и проблема происхождения архетипических сюжетов. URL: <http://gnozis.info/?q=astrolog> (дата звернення 04.04.2019). **12. Мелетинский Е. М.,** Неклюдов С. Ю., Новик Е. С., Сегал Д. М. Проблемы структурного описания волшебной сказки. *Труды по знаковым системам. IV*. Тарту, 1969. С. 86–135. **13. Нямцу А. Е.** Архетип – миф – традиционный образ. *Традиционные сюжеты, образы, мотивы: Статьи*. Черновцы: Рута, 2001. С. 20-24. **14. Олесь О.** Все навколо зеленіє: вірші, поеми, казки: для мол. та серед. шк. віку. Київ: Веселка, 1990. 318 с. **15. Олесь О.** Княжа Україна. Київ. Школа, 2006. 254 с. **16. Поліщук Я.** Міфологічний горизонт українського модернізму. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. 392 с. **17. Пропп В. Я.** Исторические корни волшебной сказки. Москва: Лабиринт, 1989. 364 с. **18. Рыбникова М. А.** Очерки по методике литературного чтения. Москва: Учпедгиз. 1966. 316 с. **19. Сабат Г.** Казки Івана Франка: особливості поетики. Дрогобич: Коло, 2006. 360 с. **20. Тихолоз Н.** Жанрові модифікації казки у творчості Івана Франка: дис. ... канд. філолог. наук: 10.01.01. / Львів: Львівське відділення І-ту ім. Т.Г.Шевченка НАН України, 2003. 229 с. **21. Тюпа Т. И.** Анализ художественного текста: учеб. пособи для студ. філол. фак. высш. учеб. заведения. Москва: Издательский центр «Академия», 2009. 336 с. **22. Українка Л.** Зібрання творів: у 12 т. Київ: Наук. думка, 1976. 567 с. **23. Эстес К.** Бегущая с волками. Москва: София, 2006. 496 с.

References

- 1. Brikhoizer-Oeri, S.** (2019). Mat: arkhetypycheskyi obraz v volshebnyikh skazkakh. [Mother: an archetypal image in magic tales]. URL:

<http://psiland.narod.ru/psiche/Sibylle/index.htm> (access March 23, 2019). [in Russian].

2. Braude, L. (1977). K istorii ponyatiya "literaturnaya skazka" [On the history of the concept of "literary tale"] Moskva: Izvestiya ANSSSR [in Russian].

3. Grechanyuk, Yu. & Nyamtsu, A. (1997). Problemy istorizmu i tradytsiyi v literature 19–20 st., [Problems of historicism and traditions in the literature of the nineteenth and twentieth centuries], Chernivtsi: Ruta, Chernivtsy [in Ukrainian].

4. Dereza, L. (2005). Russkaya literaturnaya skazka pervoy poloviny 19 veka [Russian literary tale of the first half of the nineteenth century in the system of genres of romanticism] dys. ... kand. fil. nauk: 10.01.02 / Simferopol [in Ukrainian].

5. Dniprova Chaika (1993) Provody Snihovyka-Snihurovycha, [Conduct of Snigovik-Snigurovich]. Kyiv: Veselka [in Ukrainian].

6. Yefimenko, V. Suchasni pidhodi do analizu kazok [Modern approaches to the analysis of fairy tales]. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2014/suchasni-pidhody-do-analizu-kazok/> [in Ukrainian].

7. Zhaivoronok, V. (2007). Ukrainska etnolinhvistyka [Ukrainian ethnolinguistics]. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].

8. Lypovetskyi, M. N. (1984). V nekotorykh tsarstve... (Sovremennaya lyteraturnaia skazka) [In a certain kingdom ... (Modern literary tale)]. *Lyteraturnoe obozrenye*. 11. 17–24. [in Russian].

9. Lypovetskyi, M. N. (1992). Poetyka lyteraturnoi skazky [Poetics of the literary fairy tale]. Sverdlovsk: Yzdatelstvo Uralskoho unyversyteta [in Russian].

10. Losev, A. (1990). Fylosofyia ymeny [Philosophy of the name]. Moskva: Yz-vo Moskovskoho un-ta [in Russian].

11. Meletynskyi, E. (2017). Analytycheskaia psikhohyia y problema proyskhozhdenyia arkhetypycheskykh siuzhetov. [Analytical psychology and the problem of the origin of archetypal plots.] URL: <http://gnozis.info/?q=astrolog>. [in Russian].

12. Meletynskyi, E. M., Nekliudov, S. Iu., Novyk, E. S., Sehal, D. M. (1969). Problemy strukturnoho opysanyia volshebnoi skazky [Problems of the structural description of a fairy tale]. *Trudy po znakovym systemam*. Tartu. 86–135. [in Russian].

13. Niamtsu, A. E. (2001). Arkhetyp – myf – tradytsyonnyi obraz [Archetype – myth – traditional image]. *Tradytsyonnye siuzheti, obrazy, motyvy: staty*. Chernovtsy: Ruta. 20–24. [in Russian].

14. Oles, O. (1990). Vse navkolo zeleniie: virshi, poemy, kazky [All is green: poems, poems, fairy tales]. Kyiv: Veselka [in Ukrainian].

15. Oles, O. (2006). Kniazha Ukraina [Prince's Ukraine]. Kyiv: Shkola [in Ukrainian].

16. Polishchuk, Ya. (2002). Mifolohichniy horizont ukrainskoho modernizmu [Mythological horizon of Ukrainian modernism]. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV [in Ukrainian].

17. Propp, V. Ia. (1989). Ystorycheskye korny volshebnoi skazky [Historical roots of the fairy tale]. Moskva: Labyrint. [in Russian].

18. Ribnikova, M. A. (1966). Ocherki po metodike literaturnoho chteniya [Essays on the method of literary reading]. Moskva: Uchpedgiz [in Russian].

19. Sabat, H. (2006). Kazky Ivana Franka: osoblyvosti poetyky [Ivan Franko's tales: features of poetics]. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].

20. Tykholoz, N. (2003). Zhanrovi modyfikatsii kazky u tvorchosti Ivana Franka [Genre modifications of a fairy tale in the work of Ivan Franko]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.01.01. / Lviv: Lvivske viddilennia I-tu im. T.H.Shevchenka NAN Ukrainy [in Ukrainian].

21. Ukrainka, L. (1976). Zibrannia tvoriv: U 12 t. [Collected works: 12 tons].

Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian]. **22. Estes, K.** (2006). Behushchaia s volkamy [Running with wolves]. Moskva: Sofya. [in Russian].

Цалапова О. М. Особливості образного аналізу української літературної казки кінця XIX – початку XX ст.

Стаття розкриває проблему пошуку шляхів адекватного аналізу літературної казки як специфічного синкретичного жанру української літератури. Зроблено огляд основних методик аналізу казкового тексту в школі й закладі вищої освіти, окреслено новітні підходи до інтерпретації авторського казкового твору.

У статті розглянуто питання про особливості образного аналізу літературної казки доби раннього українського модернізму, зосереджено увагу на теоретичній частині творення казкового героя-людини в авторському чарівному тексті доби раннього українського модернізму. На матеріалі казок Лесі Українки, Дніпрові Чайки, Михайла Коцюбинського й Олександра Олеся прослідковано принципи побудови героя казки в умовах авторських модифікацій і тенденцій доби раннього українського модернізму. Логіка наукового дослідження зумовила необхідність наукового дискурсу проблеми шляхів створення якісно нового казкового героя у нових культурних умовах, зокрема архітектоніки образної палітри чарівного тексту. Розглянувши засоби створення модерного героя літературної казки, авторка доходить висновку, що видозміни казкових образів базуються на принципах контамінації, семантичної конкретизації, реміфологізації, десакралізації та ін.

Зроблено висновок, що образний аналіз авторського казкового тексту варто здійснювати у цілісності, сукупності методик, оскільки таке поєднання дозволяє розглянути казку комплексно, врахувавши систему авторських новацій з позицій певних літературних тенденцій.

Ключові слова: аналіз, казка, образ, модернізм, інтерпретація.

Цалапова О. Н. Особенности образного анализа украинской литературной сказки конца XIX – начала XX в.

Статья раскрывает проблему поиска путей адекватного анализа литературной сказки как специфического синкретического жанра украинской литературы. Осуществлен обзор основных методик анализа сказочного текста в школе и учреждении высшего образования, намечены новые подходы относительно интерпретации авторского сказочного текста.

В статье рассмотрен вопрос об особенностях создания сказочного героя-человека в авторском волшебном тексте эпохи раннего украинского модернизма. На материале сказок Леси Украинский, Днепроvской Чайки, Михаила Коцюбинского и Александра Олеся прослежены принципы построения героя сказки в условиях авторских модификаций и тенденций эпохи раннего украинского модернизма. Логика научного исследования обусловила необходимость научного дискурса проблемы путей создания качественно нового сказочного героя в новых культурных условиях, в частности архитектоники образной палитры волшебного текста. Рассмотрев средства создания современного

героя літературної сказки, автор приходив до висновку, що видозмінення сказочних образів базуються на принципах контамінації, семантичної конкретизації, реміфологізації, десакралізації і др.

Зроблено висновок, що образний аналіз авторського сказочного тексту слід здійснювати цілісно, в сукупності методик, оскільки таке єдинство дозволяє розглядати сказку комплексно, враховуючи систему авторських новацій з позиції конкретних літературних тенденцій.

Ключеві слова: аналіз, сказка, образ, модернізм, інтерпретація.

Tsalapova O. Features of the Figurative Analysis of the Ukrainian Literary Tale of the End the 19-th – the Beginning of 20-th Century

The article reveals the problem of finding ways to adequately analyze a literary tale as a specific syncretic genre of Ukrainian literature. A review of the main methods of analyzing a fairy text in a school and a higher education institution has been carried out, new approaches have been outlined regarding the interpretation of the author's fairy text.

The article deals with the peculiarities of the creation of a fairy-tale hero-man in the author's magic text of the early Ukrainian modernism era. On the material of Lesia Ukrainka's fairy tales, Dniprova Chayka, Mikhail Kotsyubinsky and Oleksandr Olesya, the principles of building the hero of a fairy tale under the conditions of author's modifications and tendencies of the early Ukrainian modernism have been followed. The logic of scientific research led to the need of scientific discourse on the problem of creating a qualitatively new fairy tale hero in new cultural conditions, in particular architectonics of a figurative palette of magic text. Considering the means of creating a modern hero of a literary fairy tale, the author concludes that the modification of fairy-tale images is based on the principles of contamination, semantic concretization, remitiologization, desacralization etc.

The research proves that the hero of the literary fairy tale (as opposed to the original) contains a complex of authorial innovations and demands consideration from the standpoint of dominant literary tendencies. Undoubtedly, the basis of the literary magic character is a folk fairy-tale hero, who undergoes a series of transformations that are aimed to his individualization. Semantic concretization as a way to create a literary and fairy-tale character is based on the rejection of the hegemony of figurative contrast between good and evil as absolute genre categories; presence of an individual name; invariance of figurative architectonics; replacing the traditional fairy tale title with the author's one.

It was concluded that the figurative analysis of the author's fairytale text should be carried out holistically, in the aggregate of techniques, since such unity allows considering the fairy tale in a comprehensive manner, taking into account the system of author innovations from the standpoint of specific literary trends.

Key words: analysis, fairy tale, image, modernism, interpretation

Стаття надійшла до редакції 09.02.2019 р.

Прийнято до друку 29.03.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Докучаєва В. В.